

зменшення податкового навантаження і забезпечення збалансованості інтересів держави та інтересів суб'єктів господарювання.

Єдність податкової системи та законодавчої бази оподаткування забезпечується повним охопленням всіх питань з оподаткування в одному законодавчому акті. Таким законодавчим актом прямої дії повинен стати Податковий кодекс.

Податковий кодекс – це комплексний законодавчий акт, правові норми якого врегулюють взаємовідносини платників податків та державних податкових органів у процесі справляння податків з усіх суб'єктів економічних відносин. Зокрема йдеться про те, що податкові та неподаткові платежі мають передусім слугувати всебічному розвитку і стимулюванню вітчизняного товаровиробника, зайнятості населення, нарощення темпів виробництва, задоволенню попиту споживачів.

Податковий кодекс України буде єдиним нормативним документом, який регулюватиме відносини з приводу сплати податків, міститиме чіткі визначення елементів податкових платежів, встановлюватиме права та обов'язки платників податків та державних податкових органів. Простота та зрозумілість дозволить уникнути подвійного тлумачення норм, протиріч та непорозумінь у застосуванні Податкового кодексу України на практиці.

Ухвалення Податкового кодексу дасть змогу істотно знизити податковий тягар, спростити та наблизити до розуміння платником податків податкового законодавства, скоординувати дії фінансової, податкової та кредитної систем, чітко визначити правові відносини між державою та платниками податків.

Ухвалення Податкового кодексу – це нагальні вимоги часу. Зволікати з ухваленням свого Податкового кодексу Україні не можна. У грудні 2001 р. Верховна Рада України розглянула Податковий кодекс у режимі другого читання. Але він не був прийнятий і буде обговорюватись у третьому читанні.

Надіємось, що в 2002 р. Податковий кодекс буде ухвалено у третьому читанні, а бюджет 2003 р. формуватиметься на нових податкових засадах.

Податковий кодекс – це економічна Конституція держави, основне призначення якої полягає у тому, щоб максимально сприяти розвитку підприємництва різних форм власності і тим самим досягти максимально можливого росту доходної частини бюджету. Адже основою кожного суспільства є мир та благополуччя його громадян, їх впевненість у завтрашньому дні. А цього можна досягти тільки за рахунок фінансової стабільності у державі.

### Література

1. Поддєрьогін А.М. Фінанси підприємств. – К.: КНЕУ, 2000. – 234 с.
2. Все про бухгалтерський облік. Періодичні видання за 2002 рік, м. Харків.
3. Вісник податкової служби. Періодичні видання за 2002 рік, Львів.

УДК 502: 330.15

Доц. О.Я. Савчук, канд. екон. наук – УкрДЛТУ

## ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РАЦІОНАЛЬНОГО ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ

Розглядаються питання оцінки взаємозв'язку природоресурсного потенціалу та раціонального природокористування. Викладені погляди на енергетичну структуру екосистем та їх взаємодію. Подаються проблемні аспекти формування природної рівноваги біосфери, що виникли у системі економічного відношення до неї людини і суспільства.

### Economic problems rational nature resources

Consider the intercommunication estimation questions nature resources of potential and rational natural resource. Laid out looks on power structure ecosystem and their interaction. Give the problem forming aspects of natural biosphere equilibrium, that happened in system of economic attitude to it man and society

Сьогодні поняття природи у свідомості людини асоціює сукупність природних умов існування людського суспільства. У цьому розумінні характеризується не тільки природа як форма буття чи об'єкт науки, скільки місце і роль природи у системі економічного відношення до неї людини і суспільства. Це ж поняття вживається не тільки для визначення природних, але й створених людиною матеріальних умов існування.

Як відомо, постійне здійснення обміну речовин між людиною і природою є законом, що регулює суспільне виробництво. Без такого обміну неможливе саме людське життя. Тому зміна ставлення людини до природи в економічному аспекті визначається зміною характеру діяльності людини.

Протягом всього існування людства засоби і предмети її матеріального виробництва були безпосередніми продуктами природи. Це призвело до того, що з другої половини ХХ ст. спосіб експлуатації природних ресурсів, коли людина брала від природи все без розрахунку, досяг критичного рівня. Обсяги використання джерел енергії, сировини та матеріалів стали майже рівними загальним запасам їх у земній природі. На природу все більш помітно впливала сукупна діяльність суспільства. Стало очевидно, що людина явно втручається у природні механізми саморегулювання біосфери, змінює їх і умови існування живої матерії. Все це створило об'єктивну природну основу і необхідність переходу від екстенсивного до інтенсивного способу користування природою.

З боку самого суспільства ця необхідність спонукала до зміни характеру діяльності. Діяльність людини вже не могла розвиватись під впливом своєї власної логіки, а вимагала спеціального регулювання, оскільки виявилась обмеженою сукупність її матеріальних природних умов. Інструментом такого регулювання у суспільстві стала наука – як головне знаряддя інтенсифікації виробництва, удосконалення технологій і раціоналізації, продуманої перебудови матеріальних відносин людини з природою.

При цьому враховується важливий чинник – людина і людство це частина природи. Виразенням цієї позиції стала розроблена В.І. Вернадським концепція ноосфери. Однак процес раціоналізації відносин з природою ще далеко не оптимальний. У багатьох країнах продовжується деградація зовнішнього середовища, хижацька експлуатація ресурсів природи. На Близькому Сході, в Африці, на Балканах, на Кавказі, в Молдові, у тому ж Афганістані під час воєн люди руйнують природу, знищують людей та їх пращу.

Це відбувається зараз, або було зовсім недавно. Однак першоджерелом бурхливого розвитку глобальної екологічної кризи вважається демографічний вибух, який призвів до: прискорених темпів використання природних ресурсів; нагромадження величезної кількості відходів виробництва і побуту; надзвичайного забруднення навколишнього природного середовища.

Якщо не зупинити цей рух, можуть виникнути глобальні зміни клімату, зростання захворювань, голод і вимирання людей.

Трансформація природи людиною неминуха у зв'язку з дією закону розвитку природної системи за рахунок оточуючого її природного середовища. Відповідно з цим законом "будь-яка природна система може розвиватись тільки за рахунок використання матеріально-енергетичних та інформаційних можливостей оточуючого її середовища". Абсолютно ізольований саморозвиток неможливий.

Наслідки дії цього закону означають таке:

- будь-яка більш організована біологічна система, використовуючи і видозмінюючи середовище життя, створює потенційну загрозу існуванню низькоорганізованих систем. Завдяки цьому у земній біосфері неможливе повторне зародження життя, воно буде знищено існуючими організмами;
- біосфера Землі як система розвивається не тільки за рахунок ресурсів планети, а опосередковано за рахунок і під впливом космічних систем (перш за все Сонячної).

Зміна природи людиною – це зростаюче вилучення речовини й енергії людством і зміна фізичних і хімічних характеристик природи у процесі власного розвитку. В історичному плані, за М.Ф. Реймерсом, виділяють конкретні етапи зміни природи людством [64].

Нові потреби природних ресурсів економічно розвинуті країни-монополісти використовують для штучного підвищення цін на продукцію. Вони домагаються залишити країни, що розвиваються, а серед них і Україну, у ролі постачальників різномірної сировини. Отже, вийти Україні з кризи і зберегти економічний та політичний суверенітет можна тільки на засадах ефективного та раціонального природокористування.

Природні ресурси – частина всієї сукупності природних умов існування людства і найважливіший компонент оточуючого людину середовища. Вони використовуються у процесі виробництва з метою задоволення матеріальних і культурних потреб суспільства. У зв'язку з бурхливим розвитком продуктивних сил, який вимагає величезної кількості природної сировини, проблеми забезпечення нею виробництва особливо актуальні. Одночасно захист природних ресурсів набуває глобального характеру, тому що успішна боротьба з забрудненням ґрунту, атмосфери та гідросфери, яке негативно впливає на цілісність природних ресурсів, вимагає погоджених дій усіх держав планети.

Щоб мати уяву про природні ресурси держави, забезпечувати їх раціональне використання, важливо здійснювати розвідку, вивчення, скласти кадастри і по окремих видах (земельний кадастр, водний, лісовий,...) і у територіальному плані (природні ресурси Землі, суходолу, Світового океану і його частин, континентів, великих природних районів, регіонів, держав, областей тощо).

Велике значення носять науково-обґрунтовані оцінки природних ресурсів, які завжди носять конкретний характер. Основні типи оцінок: технологічна (виробнича, операційна), економічна (виражена у певних кількісних і якісних економічних категоріях), соціальна. Науковість передбачає об'єктивну оцінку природних ресурсів – як необхідну умову досягнення найбільшого ефекту від їх використання.

Серед дослідників природоресурсного потенціалу більшість розглядає його оцінку у широкому значенні як визначення всієї сукупності якісних і кількісних характеристик природних ресурсів, їхньої територіальної локалізації і часових вимірів.

Всі види оцінок умовно поділяються на два напрямки. Перший характеризує певні кількісні, якісні, вартісні та інші параметри самих природних ресурсів; другий, більш узагальнений напрямок, вивчає, насамперед, техногенний, а у цілому – соціально-економічний вплив суспільства на навколишнє середовище, природні умови і ресурси, і зворотний вплив природи на суспільство. Особливий інтерес і практичне значення, виходячи із сучасного стану вітчизняного народно-господарського комплексу, мають методологічні розробки і нагромаджені у країнах розвинутої економіки досвід платного природокористування, визначення вартості природного потенціалу, цін і такс, рентних показників природних ресурсів, еколого-економічного стимулювання господарської діяльності у галузі освоєння, охорони та відтворення природних багатств тощо.

Узагальнюючи ступінь наукової розробленості цих проблем в Україні, можна прийти до висновків, що:

- визнаючи необхідності переходу від методологічних і теоретичних положень до практичного розрахунку обсягу та структури природоресурсного потенціалу відсутні єдині принципи, підходи та прийоми такої оцінки;
- серед напрямків кількісного визначення природоресурсного потенціалу домінує обчислення диференційної цінності ресурсів;
- абсолютна оцінка, як найвідповідніша специфіці природоресурсного потенціалу, практично не вивчена.

Методологічне обґрунтування економічних проблем дослідження природоресурсного потенціалу простежується на трьох основних рівнях – аналітичному, системно-функціональному і організаційно-прикладному. Перший з них передбачає визначення суті природоресурсного потенціалу, його основних завдань та напрямків їхнього вирішення. Другий рівень дослідження виходить з уявлення про природоресурсний потенціал як про цілісний, системно-організований об'єкт, розвиток якого підпорядкований спільному впливу як природних та суспільних законів, так і закономірностей взаємодії природи і суспільства. На рівні організаційно-прикладному теоретичні побудови моделей досліджуваного природоресурсного потенціалу реалізуються у конкретних, практично значущих розробках, впровадження яких у народне господарство підводить основу під науково організовану систему раціонального природокористування регіону. При цьому природокористування, що розглядається у принципі як процес взаємодії природи і суспільства взагалі, не зводиться (з боку людини) лише до "використання природних благ", а неминуче охоплює і їх вивчення, освоєння, перетворення, охорону і відтворення.

Даний процес у такому розумінні наділений якісно новим змістом. З одного боку, він охоплює всю систему раціонального використання природи (природних ресурсів) людиною, а з іншого, відображає зворотний вплив природи на людину, який проявляється через єдність і взаємозв'язок природних і суспільних факторів по підтримці, збереженню і відтворенню її природно-ресурсного потенціалу.

Базою природокористування території є її природні ресурси, сукупна продуктивність яких відображається в їхньому потенціалі. Отже, оцінка природоресурсного потенціалу лежить у самій основі розвитку людського суспільства, його зв'язків з природою. Тому природокористування це система суспільних заходів, спрямованих на пошук, вивчення, раціональне використання, збереження та відтворення природоресурсного потенціалу.

Науковці в основу методології оцінки природоресурсного потенціалу закладають вирішення таких завдань:

- визначення економіко-географічної сутності самої оцінки та її основних видів;
- обґрунтування об'єкта, єдиного критерію і узагальнюючого показника оцінки природоресурсного потенціалу;
- співвимір народногосподарської цінності відновлюваних та невідновлюваних природних ресурсів, їх експлуатаційних і середовище-захисних функцій;
- визначення натуральних і вартісних показників, розрахунок кадастрових цін;
- врахування загальних та індивідуальних особливостей оцінки різних видів природних ресурсів, можливість їх комплексного і альтернативного використання.

Одним з найважливіших методологічних питань є розробка основних аспектів оцінки природоресурсного потенціалу: змістового, територіального і часового. Оцінка на цій основі природоресурсного потенціалу України як суверенної держави має не лише науково-теоретичне, а й прикладне значення. Співставлення отриманих результатів вносить свої особливості у теорію, методи та практику оцінки природоресурсного потенціалу у масштабах держави [3-5]. Зокрема, інтегральний природоресурсний потенціал України, визначений з наведених обґрунтувань, дорівнює у цінах 1991 р. 53,95 млрд. крб. Основу природоресурсного комплексу країни складають багаті земельні та мінеральні ресурси, на частку яких припадає близько 3/4 інтегрального природоресурсного потенціалу. Далі йдуть водні та природні рекреаційні ресурси. Ці чотири види природних багатств зосереджують більше як 95 % сумарного природоресурсного потенціалу України.

Природоресурсний потенціал є важливою складовою сукупного ресурсного потенціалу, який включає трудові, матеріальні та природні ресурси. В основі розрахунку сукупного потенціалу лежать вартісні (грошові) оцінки трудових, матеріальних та природних ресурсів. Вартість продукту підприємств (товару) визначається уречевленою у ньому суспільною працею. Мірою вартості, тобто мірою уособленої у товарах безпосередньо суспільної (абстрактної) праці є гроші, а тому грошові оцінки – це оцінки трудові. Оцінка одиниці живої праці, одного середньорічного працівника здійснюється шляхом визначення її фондового аналогу.

З наближенням граничної ефективності капіталовкладень до середньої, розміри фондового аналогу вимірюються величиною річного обсягу заробітної плати працюючого, поділеною на нормативний коефіцієнт ефективності капітальних вкладень. Потенціал одноразових витрат (який не можна співставляти з поточними витратами внаслідок різного часу їхнього обігу і фактично різною розмірністю) приводиться до річного виразу для порівняння з іншими ресурсами шляхом процентування діючих основних і оборотних фондів згідно з прийнятим нормативом ефективності.

Річна розмірність інтегрального природно-ресурсного потенціалу дає можливість сумувати його з потенціалом трудових і матеріальних ресурсів і визначити сукупний ресурсний потенціал народногосподарського комплексу.

В сукупному ресурсному потенціалі України на трудові ресурси припадає 34,4 %, основні та оборотні фонди – 34,9 %, природоресурсний потенціал – 30,7 % [6].

Обчислення величини і структури сукупного ресурсного потенціалу, з одного боку, розрахунок природоресурсного потенціалу у діючих цінах світового ринку, з другого боку, співставлення отриманих показників, зокрема структурних, для міжнародних порівнянь є достатньо надійною методологічною основою об-

ґрунтування теоретичної і практичної оцінки природоресурсного потенціалу адміністративних областей і районів України. Перерахований з цієї метою природоресурсний потенціал України у поточному доларовому еквіваленті становить 62,45 мільярда. Частка найважливіших мінеральних ресурсів – 27,7 %, земельних – 39,0 %, природних рекреаційних ресурсів – 18,5 % [6]. При всій орієнтовності наведених даних, не можна не відзначити, що у цілому і величина і співвідношення природних ресурсів між собою у гривневому і доларовому вимірах зберігаються у межах одного порядку. Це надзвичайно важливо, маючи на увазі як завищений курс долара по відношенню до гривні, так і наявну неспіввимірність внутрішніх діючих цін, насамперед, на сировинну, промислову та сільськогосподарську продукцію.

Стабілізуючим орієнтиром в оцінці нинішнього етапу ринкового розвитку народного господарства є і визначені внутрішні пропорції між складовими сукупного ресурсного потенціалу держави. Навіть при необмеженому наступному зростанні ринкової вартості трудових ресурсів, основних і оборотних фондів, природних ресурсів у цілому можна передбачити збереження між ними ustalених протягом останніх десятиліть співвідношень. Комплексний еколого-економічний підхід до вивчення природоресурсного потенціалу реалізується через систему взаємопов'язаних методів дослідження. Найважливішими серед них є: економічна оцінка використання, системно-структурний аналіз, оцінка охорони і відтворення, рівень забруднення навколишнього середовища, картографічне моделювання, типологія, дослідження природоресурсних комплексів, природоресурсне районування і прогнозування розвитку природоресурсного потенціалу регіону.

Виходячи зі сказаного вище, в Україні необхідно сконцентрувати увагу на розв'язанні таких проблем природокористування:

- поглиблення наукових основ і вдосконалення методики оцінки природоресурсного потенціалу;
- визначення місця природоресурсного потенціалу у складі сукупного ресурсного і народногосподарського потенціалів країни та її регіонів;
- пошук природоресурсних резервів та розробка заходів їх використання;
- оптимізація народногосподарської спеціалізації на засадах сучасних інтеграційних процесів;
- підвищення ефективності природокористування (зниження ресурсомісткості і підвищення ресурсовіддачі природоресурсного потенціалу);
- створення умов для розвитку екологічно чистих виробництв;
- оцінка впливу природоресурсного потенціалу на функціонування суспільно-територіальних комплексів;
- аналіз та синтез показників територіальної диференціації, охорони та відтворення природоресурсного потенціалу, картографічне моделювання;
- вивчення різноманітності природоресурсного потенціалу, формування природоресурсних районів різного таксономічного рівня;
- побудова природоресурсних балансів;
- розробка прогнозів розвитку природоресурсного потенціалу, його ретроспективний, оперативний та перспективний аналіз на базі автоматизованих банків даних, створюваних геоінформаційних систем;
- формування механізму еколого-економічного стимулювання природокористування, визначення плати за використання сукупних природних ресурсів і збитків, що завдаються природі та суспільству забрудненням природного середовища;

- започаткування екологічного виховання, створення системи безперервної екологічної освіти, формування світогляду, культури та еколого-економічного мислення на всіх ієрархічних рівнях науки та освіти.

## Література

1. Реймерс Н.Ф. Природопользование. – М., 1990. – 638 с.
2. Реймерс Н.Ф. Охрана природы и окружающей человека среды – М.: Просвещение, 1992. – 320 с.
3. Руденко В.П. Географія природно-ресурсного потенціалу України. – Львів: Світ, 1993. – 240 с.
4. Руденко В.П. Довідник з географії природно-ресурсного потенціалу України. – К.: Вища школа, 1993. – 180 с.
5. Руденко В.П., Швиденко А. Й. Екологічні основи природокористування. – Чернівці: Рута, 1995. – 78 с.
6. Швиденко А.Й., Руденко В.П., Євдокименко В.К. Екологічні основи природокористування: Навч. посібник. – К.: ІЗМН, 1999. – 200 с.

УДК 657.446

Асист. Л.І. Новосельська – УкрДІТУ

## РОЗБІЖНОСТІ В БУХГАЛТЕРСЬКОМУ ТА ПОДАТКОВОМУ ОБЛІКУ

Податкову систему реформовано з 1997 року. Нові нормативні документи бухгалтерського обліку щодо переходу підприємств на роботу за національними стандартами запроваджено з 2000 року. Розглядаються питання неузгодженості положень бухгалтерського та податкового обліку у частині порядку нарахувань амортизації основних засобів. Пропонуються механізми модернізації податкового обліку відповідно до міжнародних стандартів.

Assist. L.I. Novoselska – USUFWT

## Discrepancies in accounting and taxation

Taxation system was reformed in 1997. New normative documents of accounting as to the transition of enterprises to operations according to national standards have been introduced since 2000. Lack of co-ordination of accounting and tax regulations has been considered in the chapter of the order of amortization calculation of capital funds. Taxation should be modernized according to international standards.

Формування податкової системи в Україні активно розпочалося з 1992 року. Закон України "Про систему оподаткування" визначає принципи побудови системи оподаткування, податкові та неподаткові платежі до бюджету, обов'язки та відповідальність платників податків.

З 1997 р. реформовано податкову систему. Законом від 15.07.1999 року внесено зміни та доповнення до Закону України "Про оподаткування прибутку підприємств" від 22.05.1997 року.

Однією з актуальних проблем для суб'єктів підприємницької діяльності є введення у дію з 1.01.2000 року Закону України від 16.07.1997 року за № 996-XIV "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні" (із змінами та доповненнями). Цей закон передбачає запровадження нових нормативних документів бухгалтерського обліку щодо переходу підприємств на роботу за національними стандартами.

Практика функціонування цих законодавчих актів підтверджує необхідність продовження реформування існуючої податкової системи в інтересах захисту прав вітчизняних товаровиробників та розвитку держави.

Розрив між бухгалтерським та податковим обліком не дає можливості реально відобразити фінансово-господарський стан діяльності підприємства, так як показники податкового обліку лише визначають зобов'язання суб'єкта підприємницької діяльності перед бюджетом щодо сплати податків. Неузгодженість положень бухгалтерського та податкового обліку розглянемо у частині порядку нарахування амортизації основних засобів.

Із затвердження Положення (Стандарту) Бухгалтерського Обліку 7, надані П(С)БО 7, різниця між визначенням об'єкта нарахування амортизаційних відрахувань та методи нарахування стали настільки великими, що зводять нанівець запровадження міжнародних стандартів бухгалтерського обліку.

П(С)БО 7 передбачає 5 методів нарахування амортизації основних засобів: прямолінійний, зменшення залишкової вартості, подвійного залишку, що зменшується, кумулятивний та виробничий.

На прикладі прямолінійного методу проведемо нарахування амортизації основних засобів. Згідно з цим методом вартість об'єкта основних засобів, що амортизується, рівномірно списується протягом строку його експлуатації. Щомісячні амортизаційні відрахування (AB) визначаються за формулою:

$$AB = PB / T / 12,$$

де: *PB* – первісна вартість основних засобів; *T* – строк корисного використання, який визначається підприємством самостійно згідно з наказом "Про облікову політику підприємства".

## Приклад:

Підприємство придбало вантажний автомобіль вартістю 36000 гривень, у тому числі ПДВ. Витрати з доставки автомобіля становлять 600 гривень з ПДВ. Підприємство розраховує використовувати автомобіль 5 років.

## Розрахунок:

1. Вилучивши непрямий податок, первісна вартість автомобіля становитиме:  $(36000 + 600) / 1,2 = 30500$  грн.

2. Визначаємо амортизаційні відрахування за місяць прямолінійним методом:  $30500 / 5 / 12 = 508,33$  грн.

За бухгалтерським обліком амортизаційні відрахування відносять до витрат підприємства. Нарховані амортизаційні відрахування не впливають на податкове зобов'язання платника податку.

У податковому обліку при нарахуванні амортизації основних засобів слід керуватися статтею 8 Закону України "Про оподаткування прибутку підприємств". Під терміном амортизація в Законі України розуміється поступове віднесення витрат на їх придбання, виготовлення або поліпшення, на зменшення скоригованого прибутку платника податку у межах норм амортизаційних відрахувань.

У податковому обліку використовується щоквартальне нарахування амортизації основних засобів, а списання на затрати нарахуваної амортизації здійснюється щомісячно у розмірі 1/3 квартальної суми амортизації. Амортизаційні відрахування у податковому обліку нараховуються на балансову вартість таких об'єк-